

**DIZARTRIYA NUTQ KAMCHILIGIGA EGA BO‘LGAN BOLALARDA
LOGOPEDIK MASSAJNING AHAMIYATI****Esonaliyeva Dildorabonu Adhamjon qizi***Qòqon davlat universiteti 2- kurs magistranti**Qòqon shahar " Logo star" logopedik markazi òqituvchisi.*dildorabonuabdurahimova03@gmail.com**Kodirov Maqsudbek Maxmudjon ògli***Ilmiy rahbar: v.b.PhD*

Annotatsiya. *Biz ushbu tezisda dizartriya nutq kamchiligiga ega bo‘lgan bolalarda logopedik massajning nutq apparati faoliyatini rivojlantirishdagi ahamiyatini ko‘rib chiqamiz. Dizartriyaning nevrologik asoslari, artikulyatsion apparat mushaklari faoliyatidagi buzilishlar hamda logopedik massajning korreksion imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shular asosida artikulyatsion mushaklarni faollashtirish, nutq a‘zolarining harakatchanligini oshirish va talaffuz kamchiliklarini bartaraf etishga qaratilgan amaliy usullar yoritiladi. O‘zbek va xalqaro tadqiqotlar ma‘lumotlari asosida logopedik massajning artikulyatsiya, nutq nafasi va fonetik nuqsonlarni kamaytirishdagi samaradorligi ko‘rsatiladi. Natijada, logopedik massajni korreksion mashg‘ulotlar bilan uyg‘un qo‘llash bolalarning nutq rivojlanishini jadallashtirishi va ijtimoiy moslashuvini yaxshilashi xulosalanadi.*

Kalit so‘zlar. *Dizartriya, nutq kamchiligi, logopedik massaj, artikulyatsion apparat, nutq terapiyasi, korreksion pedagogika, artikulyatsion mushaklar, nutq nafasi, fonetik nuqsonlar, logopedik yordam.*

Abstract. *In this thesis, we examine the importance of speech therapy massage in the development of speech apparatus functioning in children with dysarthria speech disorders. The neurological basis of dysarthria, disorders in the functioning of the articulatory muscles, and the corrective potential of speech therapy massage are analyzed. On this basis, practical methods aimed at activating articulatory muscles, increasing the mobility of speech organs, and eliminating pronunciation disorders are described. Based on data from Uzbek and international studies, the effectiveness of speech therapy massage in improving articulation, speech breathing, and reducing phonetic defects is demonstrated. As a result, it is concluded that the combined use of speech therapy massage with corrective activities can accelerate children's speech development and improve their social adaptation.*

Keywords: *Dysarthria, speech disorder, speech therapy massage, articulatory apparatus, speech therapy, corrective pedagogy, articulatory muscles, speech breathing, phonetic defects, speech therapy support.*

Аннотация. *В данной статье рассматривается значение логопедического массажа в развитии функций речевого аппарата у детей с дизартрическими нарушениями речи. Анализируются неврологические основы дизартрии, нарушения функционирования артикуляционной мускулатуры, а также коррекционные возможности логопедического массажа. На этой основе освещаются практические методы, направленные на активизацию артикуляционных мышц, повышение подвижности органов речи и устранение нарушений звукопроизношения. На основе данных отечественных и зарубежных исследований показана эффективность логопедического массажа в совершенствовании артикуляции, речевого дыхания и снижении фонетических дефектов. В результате делается вывод о том, что применение логопедического массажа в сочетании с коррекционными занятиями способствует ускорению речевого развития детей и улучшению их социальной адаптации.*

Ключевые слова: *дизартрия, нарушение речи, логопедический массаж, артикуляционный аппарат, логопедическая терапия, коррекционная педагогика, артикуляционная мускулатура, речевое дыхание, фонетические дефекты, логопедическая помощь.*

Kirish. *Dizartriya bolalar nutqidagi eng murakkab kamchiliklardan biri bo‘lib, u markaziy va periferik nerv tizimidagi buzilishlar natijasida yuzaga keladi. Bunday bolalarda nutq apparati mushaklarining harakati yetarli darajada rivojlanmaganligi sababli tovushlarni aniq talaffuz qilish, nutq nafasi va artikulyatsiya jarayonlarida qiyinchiliklar kuzatiladi. Logopedik massaj esa artikulyatsion apparat faoliyatini faollashtirish, mushaklar tonusini me‘yorlashtirish va nutq a‘zolarining harakatchanligini oshirishga xizmat qiladi. O‘zbekiston va xalqaro logopediya amaliyoti shuni ko‘rsatadiki, logopedik massajni korreksion mashg‘ulotlar bilan birgalikda qo‘llash nutq kamchiliklarini bartaraf etish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu tezisda dizartriya nutq kamchiligiga ega bo‘lgan bolalarda logopedik massajning ahamiyati nazariy va amaliy yondashuvlar asosida yoritiladi, chunki nutq rivojlanishidagi ijobiy natijalarga erishishda kompleks logopedik yordam muhim o‘rin tutadi.*

Asosiy qism. *Dizartriya – markaziy yoki periferik nerv tizimining zararlanishi natijasida yuzaga keladigan nutq buzilishi bo‘lib, unda artikulyatsion apparat mushaklarining harakati, nutq nafasi va ovoz hosil qilish jarayoni izdan chiqadi. Bunday bolalarda tovushlarni aniq*

talaffuz qilish, nutq sur’ati va ravonligini saqlashda qiyinchiliklar kuzatiladi. Shu sababli logopedik massaj dizartriya korreksiya qilishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Logopediya sohasidagi tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, logopedik massaj artikulyatsion apparat mushaklari tonusini me’yorlashtirishga yordam beradi. Mushaklar faoliyatining yaxshilanishi til, lab va yumshoq tanglay harakatlarining faollashuviga olib keladi. Natijada tovushlarni to‘g‘ri talaffuz qilish imkoniyati ortadi hamda nutqning aniqligi yaxshilanadi. Dizartriya bilan ishlashda logopedik massajning asosiy vazifasi artikulyatsion apparatning harakatchanligini oshirishdan iborat. Til, lab va yuz mushaklariga ta’sir etuvchi maxsus massaj usullari qon aylanishini faollashtiradi, mushaklarning elastikligini oshiradi va nutq organlarining koordinatsiyasini yaxshilaydi. Mutaxassislar fikriga ko‘ra, logopedik massajni muntazam qo‘llash artikulyatsion mashqlarning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

O‘zbek va xalqaro tajribalar dizartriya bilan ishlashda kompleks yondashuv muhim ekanligini ko‘rsatadi. Logopedik massaj artikulyatsion gimnastika, nafas mashqlari va tovushlarni qo‘yish ishlari bilan birgalikda olib borilganda yuqori natija beradi. Ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalarda erta korreksion yordam nutq rivojlanishidagi kamchiliklarni bartaraf etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Logopedik massajning amaliy usullari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- Til mushaklari massaji: tilning harakatchanligini oshirish va artikulyatsiyani yaxshilashga xizmat qiladi.

- Lab mushaklari massaji: lablarning faoliyatini faollashtiradi va tovushlarni aniq talaffuz qilishga yordam beradi.

- Yuz mushaklari massaji: mimik mushaklar faoliyatini yaxshilaydi va nutq organlari koordinatsiyasini kuchaytiradi.

- Nafas mashqlari bilan uyg‘unlashtirish: nutq nafasini shakllantirish va ovoz sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, logopedik massajni qo‘llashda turli korreksion metodlardan foydalaniladi.

- Artikulyatsion gimnastika: til va lab harakatlarini rivojlantirishga qaratilgan mashqlar.

- O‘yin texnologiyalari: bolalarda qiziqish uyg‘otib, mashg‘ulot samaradorligini oshiradi.

- Sensor va motor mashqlar: nozik motorikani rivojlantirish orqali nutq faoliyatini qo‘llab-quvvatlaydi.

- Kompleks logopedik mashg‘ulotlar: massaj, nafas mashqlari va talaffuz ustidagi ishlarni birlashtiradi.

Eng samarali yondashuv – logopedik massajni boshqa korreksion usullar bilan uyg‘un holda qo‘llashdir. Bunda logoped bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olib ishlaydi. Zamonaviy logopedik texnologiyalar va didaktik vositalar mashg‘ulotlar samaradorligini

oshiradi, biroq asosiy natija mutaxassis tomonidan olib boriladigan tizimli va muntazam korreksion ishlar orqali ta'minlanadi.

Xulosa. Logopediya fanining zamonaviy yondashuvlari shuni aniq isbotlaydiki, dizartriya nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalarda logopedik massaj nutq apparati faoliyatini rivojlantirishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Artikulyatsion apparat mushaklari faoliyatini me'yorlashtirish, nutq a'zolarining harakatchanligini oshirish va nutq nafasini shakllantirish orqali logopedik massaj nutqning to'g'ri rivojlanishi uchun zarur sharoit yaratadi. Mahalliy va xorijiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, logopedik massaj artikulyatsion gimnastika, nafas mashqlari va tovushlarni korreksiya qilish ishlari bilan uyg'un holda qo'llanilganda yanada yuqori natija beradi. Ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalarda erta logopedik yordam ko'rsatish nutq kamchiliklarini bartaraf etish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Logopedik massaj artikulyatsion apparat mushaklariga bevosita ta'sir etib, ularning tonusini me'yorlashtiradi, qon aylanishini yaxshilaydi va mushaklar faoliyatini faollashtiradi. Natijada bolalarda tovushlarni aniq talaffuz qilish, nutq nafasi va ovoz hosil qilish jarayonlari yaxshilanadi. Shuningdek, logopedik massaj nozik motorika, umumiy harakat koordinatsiyasi va nutq faoliyati o'rtasidagi bog'liqlikni mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Shu bois bugungi kunda logopedik amaliyotda massaj korreksion ishlarning ajralmas qismi sifatida e'tirof etilmoqda.

O'zbekistonda inklyuziv ta'lim va maxsus pedagogika sohasida olib borilayotgan islohotlar dizartriya nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalarni qo'llab-quvvatlash imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Logopedik massajni zamonaviy pedagogik texnologiyalar, o'yin faoliyati va individual korreksion dasturlar bilan uyg'unlashtirish bolalarning nutqiy, ijtimoiy va kommunikativ rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bunday yondashuv bolalarning ta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli moslashishiga va tengdoshlari bilan samarali muloqot qilishiga yordam beradi. Natijada, logopedik massaj nafaqat nutq kamchiliklarini korreksiya qilish, balki bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, ijtimoiy faolligini kuchaytirish va hayot sifatini yaxshilashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ota-onalar va mutaxassislar uchun eng muhim tavsiya shuki, logopedik massajni muntazam ravishda artikulyatsion mashqlar, nafas mashqlari va nutqiy o'yinlar bilan birgalikda olib borish lozim. Chunki tizimli va kompleks yondashuv dizartriya nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalarning nutq rivojlanishida eng samarali natijalarni ta'minlaydi. Bola nutqining ravon va to'g'ri shakllanishi uning keyingi ta'limi, muloqoti va ijtimoiy hayotidagi muvaffaqiyatining muhim omillaridan biridir. Shuning uchun dizartriya nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalarda logopedik massajdan samarali foydalanish nafaqat bugungi kunning, balki kelajak avlodning barkamol rivojlanishi uchun ham muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ayupova M.Yu. Logopediya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2007. – 312 b.
2. Po‘latova P.M., Nurmuhamedova L.Sh. Maxsus pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014. – 286 b.
3. Xasanboyeva O.U. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012. – 240 b.
4. Nishanova Z.T. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2010. – 320 b.
5. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2005. – 280 b.
6. Yo‘ldoshev J.G‘. Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar. – Toshkent: Fan, 2013. – 260 b.
7. [Ziyonet elektron kutubxonasi](#)
8. [Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi elektron resurslari](#)
9. [Wikipedia – Dysarthria](#)